

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנינים ודעינות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון כ' | חג השבועות תשפ"ז

פְּרַחָה נִשְׁמַתָּם -
חִיבוּר עִם הַגּוֹף

א

חג מתן
תורתנו -

יום של שמחה לנשמה ולגוף

ידוע מה שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע (פסחים סח, ב), אם שמחת יום טוב רשות או חובה, ורבי אליעזר סבר שמחת יום טוב רשות, ורבי יהושע סבר שמחת יום טוב חובה, ולמאן דאמר חובה, אמרו חלקהו, שמחלקים חציו לה' בתורה ותפילה, וחציו "לכם", המאכל ומשתה וכל מיני עונג יום טוב.

דווקא בעצרת יום נתינת
התורה כו"ע מודו דבעינן
לכם

ואמרו עוד שם, שיש ימים טובים שבהם מודה רבי אליעזר לרבי יהושע ששמחת יום טוב חובה, וחייבים לדעת כולם לחלק את היום "חציו לה' וחציו לכם", אחד מהימים הוא חג השבועות וכלשון חז"ל "הכל מודים בעצרת (שבועות) דבעינן נמי לכם - מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא" פירוש - חייבים לאכול ולשתות חצי מהיום בשבועות מפני שבו ניתנה התורה. ולכאורה קשה הרי איפכא מסתברא, ביום שניתנה התורה היינו צריכים ללמוד תורה כל היום, ולא להיות חייבים לאכול ולשתות

עניינים שנתבארו

א

חג מתן תורתנו - יום של שמחה לנשמה ולגוף ----- דווקא בעצרת יום נתינת התורה כו"ע מודו דבעינן לכם ----- כיון שפרחה נשמתם וחזר לגופם זכר לזה עושים גם אכילה גשמית

ב

הטעם שחג השבועות נקרא בפי חז"ל עצרת, ושמחת תורה נקרא במקרא עצרת ----- המשותף לשבועות ולשמחת תורה

ג

חג השבועות - חג חידוש הבריאה --- -- קישוט הפרחים לרמז שבזכות קיום התורה יש קיום לכל העולם ----- עוד כמה טעמים לקישוט בית הכנסת באילנות

ד

ענייני מגילת רות

עניין מצוות לקט שכחה ופאה בפרשת המועדים ----- הצטלבות לקט שכחה ופאה חג השבועות ומגילת רות ----- עומק עניין "פלוגי אלמוני" ----- בועז רק ביקש להקים שם למחלון ובזה זכה לשם טוב לנצח ----- דברי המהר"ל על ההקשר בין לקט שכחה ופאה לקרבנות ----- עניין "כאילו בנה בית המקדש"

חצי מהיום. רבים וטובים ממני כבר ישבו על מדוכה זו אך תורה היא וללמוד אני צריך ואענה גם אני חלקי בעזה"ת.

בגמרא (שבת פח, ב) דרשו מהפסוק "נפשי יצאה בדברו" (שיר השירים ה, ו) שכששמעו ישראל את הדברות מפי הקב"ה פרחו נשמתן, והיו ממש ללא גוף, הוריד עליהם הקב"ה הטל שבו עתיד להחיות את המתים והקימם לתחיה, הרי דבמתן תורה היינו ממש כמלאכי השרת ללא גוף, אולם שוב חזרנו להיות כבני אדם, כשהחזירו לנו את נשמתנו.

כיון שפרחה נשמתם וחזר
לגופם זכר לזה עושים גם
אכילה גשמית

לפי זה, דברי הגמרא בפסחים הנ"ל מובן כמין חומר, בשבועות חייבים "חציו לה' וחציו לכם" בגלל שבו ניתנה התורה ובמתן תורה פרחו נשמתן, והיו כמלאכי השרת בבחינת כולו לה', וגם חזרנו לתחיה בכדי לעבוד את ה' על פי התורה שזה רק אפשר על ידי גוף, שזו תכלית מתן תורה לבני ישראל, ולא למלאכי השרת, ועלינו להודות ולשמוח על הנס של תחיית המתים ולתת ביטוי לכל מה שהיה ביום שניתנה תורה חייבים חציו לה' וגם חציו לכם על התחיית המתים שהיה לנו.

התורה בלבד - קבלת תורה בשבועות, ושמחת התורה בשמיני עצרת. שני הימים הטובים הם זמן לאהבה ודבקות בה' על ידי תורתנו שנתן לנו.

ג

חג השבועות - חג חידוש הבריאה

בפרשת בראשית, רש"י מביא ב' ביאורים לפסוק "ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי". הביאור השני, מבוסס על הגמרא (ע"ז ג, א), לגבי השאלה מדוע יום שישי שונה משאר הימים ומקבל את ה"ה" הידועה. רש"י מסכם את דברי הגמרא שכל מעשה בראשית היו קיימים במצב של "על-תנאי" עד ל"יום השישי" שהוא שישי בסיון המוכן - מזמן הבריאה - למתן תורה.

לפי הגמרא, ה' אמר במפורש למעשה בראשית, "אם ישראל מקבלים את תורתך ב-ו' בסיון, מוטב, ואם לאו, אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". כל יתואר השמחה של כל מעשה בראשית, כשכלל ישראל קיבלו עליהם את התורה כעבור יותר מאלפיים שנה, לא רק כלל ישראל שמחים, אלא כל מעשה בראשית שמחים.

קישוט הפרחים לרמז שבזכות קיום התורה יש קיום לכל העולם

ובזה נלענ"ד, לתת עוד טעם לשבח למנהג שמקשטים את הבית ובית הכנסת בענפים ופרחים בשבועות. הסיבה היא שאנחנו רוצים לחגוג יחד עם הבריאה, אפילו הצמחים. אפילו הענפים. אנחנו מכניסים אותם לבית הכנסת ולבתים שלנו כדי לחגוג יחד איתם שהם קיבלו את הזכות להמשיך ולהתקיים ב-ו' סיון. יש לנו התחייבות תמידית ללמוד תורה בכל יום כדי לקיים את העולם, כפי שהראיתי ב"חמודי שי" על פרשת בהר, בכל יום צריך לראות את התורה כחדש, כאילו קבלנו את התורה מחדש. הבאתי ראיה מברכת התורה שהוא בלשון הווה,

השבועות

נקרא בפי חז"ל עצרת, ושמחת תורה נקרא במקרא עצרת

בספר "נתיבות שלום" על חג השבועות, דן בכך ששבועות נקרא בפי חז"ל "עצרת" ויש עוד יום טוב שנקרא עצרת, והוא שמחת תורה, שנקרא שמיני עצרת על פי מה שכתוב בתורה "וביום השמיני עצרת תהיה לכם". למרות ששבועות לא נקרא "עצרת" בתורה, חז"ל קראו לשבועות עצרת, כדאיתא בגמרא (ר"ה טז, א) "בעצרת נידונים על פירות האילן" ובגמרא בפסחים שהבאנו לעיל. ואונקלוס (במדבר כח, כו) מתרגם את המילה "בשבועותיכם" כ-"בעצרתיכון".

הנתיבות שלום מבאר, שהסיבה היא שהם מסמנים סוף תקופה של חמישים יום, שבועות, כפי שנאמר בתורה, "וספרתם לכם... תספרו חמישים יום". הספירה מסתיימת בשבועות, זה עצרת. שמיני עצרת אף הוא מסמן סיום תקופה של חמישים יום שמתחילים בראש חודש אלול. תקופת זמן זו כוללת את כל המועדים, הימים הנוראים, ראש השנה, יום כיפור וסוכות, כשסיום תקופה זו זה שמיני עצרת. שני הימים נקראים "עצרת" כי הם הפסגה של חמישים יום של קדושה שיש פעמיים בשנה.

המשותף לשבועות ולשמחת תורה

יש עוד משהו משותף לשני הימים, אנחנו חוגגים את קבלת התורה בשבועות, בשמיני עצרת אנחנו גם חוגגים עם התורה - שמחת תורה, אין מצוות עשה מיוחדות לשני הימים האלה. אנחנו לא אוכלים מצה, לא נוטלים ד' מינים, ולא תוקעים בשופר, אבל אנחנו חוגגים עם

המרכזי היה בשבועות. יום זה הוא הזמן העיקרי, זכר למתן תורה בסיני, אבל אנחנו בעצם מקבלים את התורה בכל יום יום. אנחנו מקבלים מתנה מאת הקב"ה, והתפקיד שלנו הוא לקבל את המתנה בזרועות פתוחות. בדרך זו אנחנו משתתפים בקיום בריאת העולם ובקיומנו. הקיום שלנו, הרוחניות והגשמיות שלנו, תלויים בלימוד תורה. זו המחויבות שלנו.

עוד כמה טעמים לקישוט בית הכנסת באילנות

יש מספר סיבות למנהג העתיק של קישוט הבתים ובתי הכנסת בירק לשבועות. אחת הסיבות היא שנזכור ש"בעצרת נידונים על פירות האילן" ועלינו להתפלל עליהם.

עוד טעם, שבזמן מתן תורה נאסר על החיות לרעות לרגלי ההר, וזה תימה, הרי הר סיני נמצא במדבר סיני, אז מהיכן יהיה דשא ועשבים במדבר? אלא שנעשה נס על הר סיני וכל מיני צמחים גדלו לרגלי ההר בזמן מתן תורה. כדי לציין את הנס, אנחנו מקשטים את הבתים ובתי הכנסת בירק.

עוד י"ל ע"פ מאמר רבי יהושע בן לוי (שבת פח, ב) "כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים". משמעות העניין שהייתה לנו תפיסה מיוחדת על כל אחד מעשרת הדיברות, אנחנו חווינו כל דיבר בעזרת כל החושים שלנו, לא רק שמענו את המילים אלא גם ראינו אותם ואף הרחנו אותם. כל החושים היו שותפים ולכל דיבור היה ריח ייחודי. כדי לציין נס זה, את היופי של קבלת התורה ואת העובדה שחווינו את מתן תורה מה' דרך כל החושים שלנו,

כולל ריחות בשמים, אנחנו מכניסים פנימה פרחים בעלי ניחוחות שונים.

אלו חלק מטעמי המנהג, וישנן טעמים נוספים. הגר"א חשש שמנהג זה, למרות שהוא עתיק ומבוסס, עלול להראות כחיקוי של מנהגי הגויים ולכן רצה לבטלו, אך זה מנהג עתיק ומבוסס, בעל מסורת עתיקה.

ויה"ר שנזכה לקחת יום גדול זה, ונקשט עצמנו בציצים ופרחים של תורתנו הקדושה, ולהיות חבוקים ודבוקים בה, כמדריגת משה רבינו ע"ה, שהיה כולו לה', כשקבל תורה ובכל ארבעים יום לא אכל ומים לא שתה, ונזכה ע"י לימוד התורה להתעלות ולהתקדש בקדושה של מעלה, ויושפע לנו שפע רב בכל העולמות, ויהיה לזכות לכולנו, ונזכה לביאת משיחנו.

ד

ענייני מגילת רות

עניין מצוות לקט שכחה ופאה בפרשת המועדים

וּבְקִצְרְכֶם אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא־תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בְּקִצְרְךָ וְלִקְטֵ קִצִּירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגֵּר תִּעְזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֶל־לֵהִיכֶם (ויקרא כג, כב).

בפרשת אמור יש את פרשת המועדים הכוללת את השלש רגלים, ראש השנה, ויום הכיפורים. מעבר לקריאת פרשה זו כחלק מפרשת אמור שקוראים פעם בשנה, פרשת המועדים שבתוך פרשת אמור היא הקריאה לכמה מהמועדים. פרשת המועדים פותחת עם חג הפסח, וממשיכה לימי העומר, שבועות, ראש השנה, יום כיפור, וימי הסוכות. אך לאחר חג השבועות, לפני ראש השנה, יש את הפסוק הנ"ל על מצוות לקט שכחה ופאה שלכאורה אין זה מקומו, וזה משני טעמים:

(א) זה לא
מהלכות
המועדים.

(ב) המצוה

הזו נאמרה ממש בפרשה הקודמת, אז למה לחזור עליה כאן.

המפרשים עמדו על שאלה זו, ואני אביא שניים מהראשונים הקדמונים כדי לשפוך אור על שאלה זו.

רש"י בד"ה "ובקצרכם" - "חזר ושנה לעבור עליהם בשני לאוין. אמר רבי אבדימי ברבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכפורים וחג מכאן? ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

האבן עזרא בד"ה "ובקצרכם את קציר ארצכם" - פעם שנית, כי חג שבועות בכורי קציר חטים, הזהיר שלא תשכח מה שצויתך לעשות בימים ההם.

הצטלבות לקט שכחה ופאה חג השבועות ומגילת רות

דברי האבן עזרא מובנים היטב, אך לפי רש"י, ודברי רבי אבדימי שהביא, עדיין יש לתמוה, שהרי היה אפשר להכניס את הפסוק הזה של הציווי של לקט שכחה ופאה בכל מקום בפרשת המועדים, ולמה התורה בחרה להכניס את זה דווקא לאחר חג השבועות?

והנה כשהתבוננתי בפסוק נזכרתי בספר רות שכל הספר סובב על החסדים שבועז גמל לרות על ידי המצוות האלה של לקט שכחה ופאה שהייתה גם ענייה וגם גיורת, כנזכר בפסוק, שבסופו של דבר בנה את מלכות בית דוד. יש הרבה לדרוש על עומק פנימיות העניין שע"י חסד זוכים לבניין המלכות, אבל לעת עתה

נתבונן בהקשר של העיתוי כדברי אבן עזרא. רות התחילה את המסע שלה ליהדות ולעם ישראל וחזרה עם נעמי "בתחילת קציר שעורים" (רות א, כב) שפירש רש"י שזה קצירת העומר וכידוע ימי העומר הם ההכנה לקבלת התורה בחג השבועות. ובאמת מתן תורה שבאותו דור של יציאת מצרים היה בבחינת גירות ממש, כדאיתא במסכת יבמות, ממש כמו שרות התגיירה.

כידוע, שמואל הנביא כתב את ספר רות להודיע חשיבות ייחוס דוד המלך, ובאמת ההילולא של דוד המלך היא בחג השבועות. ועיין בשפת אמת לחג השבועות שמוסיף רעיון נפלא שספר רות הוא כנגד קבלת תורה שבעל פה שדווקא מכוח תורה שבעל פה אנחנו דורשים "עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית" וזה כל ההקשר של בית דוד לבוא בקהל ה' ולהיות ראוי למלכות.

עומק עניין "פלוני אלמוני"

והנה ע"פ דברינו ודבריו הק' של השפ"א עלה בדעתי על מש"כ ויאמר הגאון לא אוכל לגאול - לי פן אשחית את נחלתי גאול לך אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול: (רות ד, ו).

רש"י ד"ה פן אשחית את נחלתי - "זרעי, כמו: נחלת ה' בנים"; לתת פגם בזרעי, שנאמר: "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" וטעה בעמוני - ולא עמונית מואבי - ולא מואבית".

אפשר לומר מפני ש"פלוני אלמוני" חשש כל כך על שמו ושם משפחתו שלא יהי' שום פגם בעיני הבריות בגלל הנישואין עם גיורת מואבית, ולא קיבל עליו באמונה שלמה את הפסק של השופט הצדיק ובית דינו, שהם הם כוח תושבע"פ, נענש מדה כנגד מדה, ונשתקע שמו ושם משפחתו לגמרי וידוע לנצח כ"פלוני אלמוני" והתקיים בו באופן מדויק מה שאמרו חז"ל "הרודף אחר הכבוד - הכבוד בורח ממנו" (עירובין יג, ב),

הוא רצה
להתכבד
בשמו
ונשקע
שמו.

דברי המהר"ל על ההקשר בין לקט שכחה ופאה לקרבנות

עתה נחזור ונעיין בדברי רש"י לאור מה שכתבנו לעיל. ונקדים בזה מה שכתב רבינו המהר"ל מפראג בספרו גור אריה על רש"י לבאר למה דווקא לקט שכחה ופאה נחשבים כאילו בנה בית מקדש והקריב את כל קרבנותיו בו. כל מעשה חסד עושה נחת רוח להשי"ת, אבל בזה שהשי"ת הוא ציווה לעשות את זה באופן הזה דווקא של לקט שכחה ופאה שציווה על פרטי המעשה לא רק על הצדקה בכללות, כל פרטי העשייה כולו על פי ציווי השי"ת לכך נחשב קרבן שהוא כליל להשי"ת. דברי המהר"ל שופכים אור על העניין למה לקט שכחה ופאה נחשבים כמו קרבן להשי"ת, אבל עדיין הניח לנו מקום להתגדר בו למה זה כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו כל קרבנותיו בתוכו.

עניין "כאילו בנה בית המקדש"

ונ"ל ע"פ דברי חז"ל "אמר עולא אין ירושלים נפדה אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (שבת קלט, א) דברים אלו שגאולה ובניין וירושלים תלויים בצדקה וחסד נמצאים לרוב בדברי חז"ל. והנה, ירושלים הוא מקום המקדש ומקום מלכות בית דוד שתלויים זה בזה כידוע, וכל זה מכוח מתן תורה בשבועות שע"י זה ירדה השכינה שהיא מלכות ה' לארץ ומכוח זה יש לנו מלכות בית דוד ובית מקדשינו. ודבריו של רב אבדימי ברבי יוסף התקיימו בבוועז שנתן לקט שכחה ופאה כראוי לרות שממש הייתה בגדר "לעני ולגר" ועי"ז זכה למלכות ע"י נכדו דוד המלך ולבנות בית המקדש הראשון על ידי נכדו, שלמה המלך, ובאמת בזה דווקא זכה ל"הגדלת שמו לנצח" שעמודי המקדש נקראים "יכין ובוועז" וכן יהיה בבניין בית המקדש השלישי והנצחי ע"י זרע זרעו מלך המשיח שיבוא בב"א.

בועז רק ביקש להקים שם למחלון ובה זכה לשם טוב לנצח

בניגוד גמור ל"פלוני אלמוני" בועז לא הביט להגדלת שמו אלא דווקא להקים שם למחלון, שהיה בעלה של רות, שמת ללא יורש להמשיך את שמו ושם משפחתו, ככתוב: "וְגַם אֶת רֹת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהִקֵּם שֵׁם הַיָּמִת עַל נַחְלָתוֹ וְלֹא יִפְרֹת שֵׁם הַיָּמִת מֵעַם אָחִיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ עֲדִים אַתֶּם הַיּוֹם" (רות ד, י). בועז רק רצה להקים שם למחלון ואפילו מעשה אציל זה היה מוכן לתת ל"פלוני אלמוני" לעשות במקומו, אם היה רק רוצה. זקני העיר בראותם את חוסר ה"אנוכיות" של בועז לברוח מהכבוד ורק לתת שם וכבוד לאחרים ברכוהו בזה הלשון "יתן ה' אֶת הָאִשָּׁה הַפְּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיָּהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה חֵיל בְּאֶפְרָתָה וּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם" (רות ד, יא). מעבר לכל דברי חז"ל והמפרשים על מה שזקני העיר שכולם היו משבט יהודה הקדימו את רחל ללאה נ"ל להוסיף שהזקנים רמזו לבועז שהוא ממש בבחינת רחל שהייתה מוכנה למסור את עצמה וכל חלקה בכלל ישראל ומסרה את הסימנים ללאה כדי לא לביישה, וכך בועז רק התכווין לטובת שם מחלון והיה מוכן "לכבד" את "פלוני אלמוני" במעשה אציל זה, וכמו שרחל זכתה ע"י מעשיה האצילים להיות "עקרת הבית" כך בועז שברח מהגדלת שמו יזכה ל"וקרא שם בבית לחם" ופירש"י - יגדל שמך (ועיין בסוף המאמר).